

WEIDEN MET HOOG PEIL OP VEEN

INHOUD

VOORWOORD	5
ALBERT BLOMMESTIJN <i>'Als je springt voel je de grond trillen'</i>	7
SJIRK REIJENGA <i>'Weiden is dichte zode en dus draagkracht'</i>	13
PETER HONINGH <i>'Pak elke kans die je kan pakken'</i>	19
MARTIN VAN DER HOEVEN <i>'Als veenweideboer heb je geduld nodig'</i>	25
FAMILIE VAN DALFSEN <i>'Roepende in het veen'</i>	31
SUCCEFACTOREN WEIDEN OP VEEN	36

VERANTWOORDING

Deze verkenning is uitgevoerd in opdracht van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. Naast de interviews met de vijf melkveehouders is een analyse gemaakt van de literatuur:

Beuving, J. K. Oostindie, Th. Vellinga, 1989. Vertrappingsverliezen door onvoldoende draagkracht van veen-grasland. Rapport 8, Wageningen Staring Centrum

Boxem, Tj., A.W.F. Leusink, 1978. Verslag van een vergelijkend onderzoek onder bedrijfsomstandigheden te Zegveld van 1970 t/m 1975. Publikatie nr. 11, Proefstation voor de Rundveehouderij

Brouwer, F. en J.T.M. Huinink, 2002. Opbrengsderivingspercentages voor combinaties van bodemtypen en grond-watertrappen. Rapport 429, Alterra, Wageningen UR

Ham, van den, A., T. de Haan, H. Prins, 1998. Melkveehouderij tussen te nat en te droog. Publicatie 3.169, Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO)

Holshof, G., Th.V. Vellinga, J. Beuving, 1994. Vertrapping en grasaanbod op veengrasland met een slechte draagkracht. Rapport 153, Proefstation voor de Rundveehouderij, Schapenhouderij en Paardenhouderij

Holshof, G., K.M. van Houwelingen, 2008. Landbouwkundige gevolgen peilverhoging in veenweidegebied. Rapport 162, Animal Science Group, Wageningen UR

Hoving, I.E., J.A. de Vos (2006) Verminderde drooglegging op melkveebedrijven in de Krimpenerwaard. PraktijkRapport Rundvee 95, Animal Science Group, Wageningen UR

Hoving, I.E., J.A. de Vos, 2007. Gevolgen van verminderde drooglegging voor melkveebedrijven in de Krimpenerwaard. Verbeterde berekeningen voor 10 weerjaren. Rapport 88, Animal Science Group, Wageningen UR

Hoving, I.E., P. Vereijken, K. van Houwelingen en M. Pleijte, 2013. Hydrologische en landbouwkundige effecten toepassing onderwaterdrains bij dynamisch slootpeilbeheer op veengrond. Rapport 719, Livestock Research, Wageningen UR

VOORWOORD

Weidende koeien zijn een icoon in het Nederlandse landschap. Weidende koeien in het oer-Hollandse veenweidegebied geven nog een extra dimensie aan deze traditie: weiden in een waardevol Nederlands cultuurlandschap. De veenweidegronden kennen een lange historie en vertellen hun geschiedenis na een aantal stevige schoppen in de grond. Een geschiedenis die voor elk perceel veenweidegrond uniek is, zelfs binnen het areaal van één bedrijf. Een gemeenschappelijke deler hebben ze overigens wel: een hoog grondwaterpeil en in veel gevallen volle sloten tussen de weilanden met volgroen gras.

Veenweidegrond betekent grasland, een andere teelt is niet mogelijk op deze bijzondere, maar ook ingewikkeld te managen grond. De beste manier om het gras van de veenweidegrond tot waarde te brengen is weiden. Het verdienmodel van melkveehouders op veenweidegrond betekent dan ook vaak veel weiden. Dat komt goed uit, want weiden wordt door de zuivelindustrie met een premie beloond en door de maatschappij gewaardeerd. Weiden op water is echter ook een uitdaging.

Aan de andere kant zijn er ook ontwikkelingen in de melkveehouderij die het voor boeren op veenweidegrond lastiger maken. Een van de belangrijkste ontwikkelingen is de inzet op het vernatten van veengrond door verhoging van het sloot- en grondwaterpeil. Het doel hiervan is de bodemdaling af te remmen en de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Maar deze peilverhoging levert voor voor melkveehouders extra uitdagingen op, zoals het kunnen blijven weiden van de dieren. Behoudt de graszode gedurende het jaar voldoende draagkracht om intrapping van deze zode te voorkomen?

In deze eerste verkenning hebben we mogelijkheden, knelpunten, oplossingen en witte vlekken in de kennis over weiden bij een hoog waterpeil in kaart gebracht. Kern van deze verkenning zijn de interviews met vijf melkveehouders die al bij een hoger peil weiden. Op wat voor type veen zijn deze bedrijven gevestigd en wat zijn de slootwater- en bijhorende grondwaterpeilen? Hoe hebben deze melkveehouders hun bedrijfsvoering ingericht om weidegang onder deze bedrijfsomstandigheden mogelijk te maken? Welke eisen worden er gesteld aan het management en het vakmanschap? De resultaten van deze interviews zijn aangevuld met een literatuuranalyse en een review door deskundigen.

De eerste conclusie kunnen we hier al trekken: de kennis hoe je kunt weiden bij hoge sloot- en grondwaterpeilen is nog beperkt en fragmentarisch, helemaal als je in ogenschouw neemt dat de regionale verschillen, zoals het type veen, hierop van grote invloed zijn. Deze verkenning pretendeert dan ook niet het antwoord te geven op de vraag of weiden bij hogere sloot- en grondwaterpeilen mogelijk is, maar brengt de factoren in kaart die belangrijk zijn om deze vraag te kunnen beantwoorden. Factoren die belangrijk zijn voor de veenweidegrond, het waterpeil, het gras dat er groeit, de koeien die er vreten en de boeren die er boeren en op hun beurt die grond weer optimaal kunnen verzorgen.

Wim Honkoop, PPP-Agro Advies

Alice Booij, Cowtalk communicatie

Kees-Jaap Hin, Stichting Weidegang

Ingeklemd tussen de bebouwing van Uithoorn en De Kwakel ligt het biologische melkveebedrijf van Albert Blommestijn in Noord-Holland. De grondsoort is een koopveengrond op bosveen met een aandeel klei en een toemaakdek.

BEDRIJFSGEGEVENS

Albert Blommestijn

- Woonplaats: De Kwakel, Noord-Holland
- Aantal koeien: 40 melkkoeien (Blaarkop)
- Biologisch sinds 2009
- Gemiddeld 5000 kg melk per koe
- 16 kg krachtvoer en bijproducten/100 kg melk
- 33 hectare, met een huiskavel van 22 hectare

ALBERT BLOMMESTIJN

'ALS JE SPRINGT VOEL JE DE GROND TRILLEN'

Zijn vader boerde op deze grond en zo doet ook Albert Blommestijn dat. 'Ik weet niet beter.' De invloed van de stad is terug te zien in de bodem aan de aanwezige toemaak in de bovenlaag van zijn veengrond. Albert boert biologisch en extensief op zijn grond en runt een grote tweede tak: 'Poldersport'.

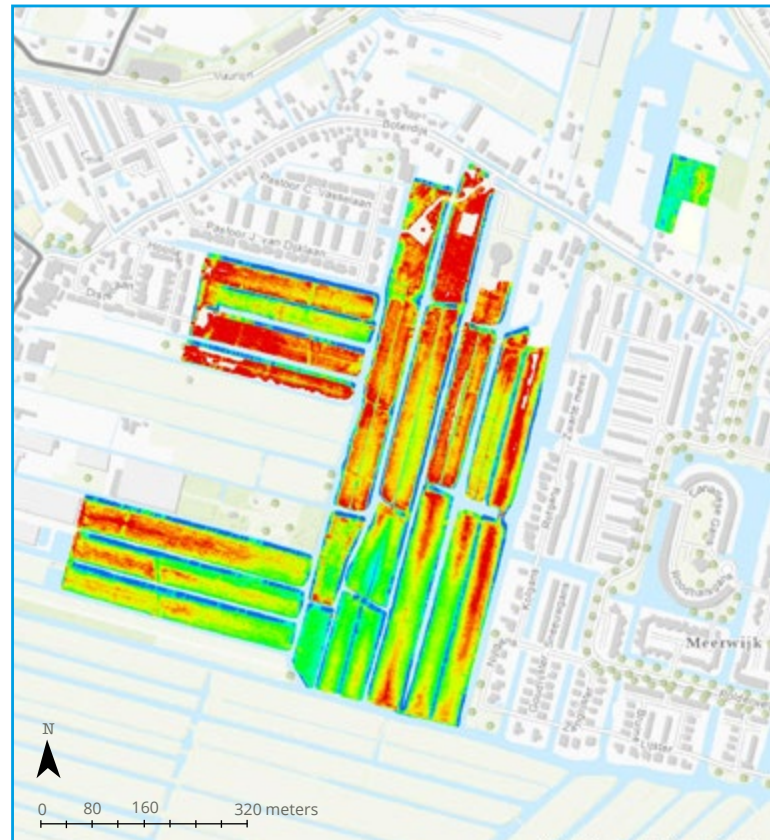
BODEM EN WATER

Albert boert op een koopveengrond waar veelvuldig toemaak is toegepast. Dit is duidelijk te zien bij het graven van een bodemkuil. Zand en potscherven zijn volop aanwezig. 'Onze veengrond heeft een organische stofgehalte van 40 tot 50%', vertelt Albert terwijl hij toevoegt dat hij in de bodem veel 'moedermateriaal' tegenkomt, boomstronken en takjes bijvoorbeeld. 'De Amstel liep achter onze boerderij langs zo'n 400 jaar geleden. Bij het overstromen is het moerasland geworden.' Inmiddels is het vochtig veen waarbij de ontwatering varieert van ongeveer 30 tot 50 centimeter onder het maaiveld, met variaties tussen en binnen de percelen. In Alberts woorden: 'Als je springt voel je de grond trillen.' Na het droogmaken rond het jaar 1600 ontstond een veenlaag van zo'n 2,5 meter met daaronder klei. Ook in de toplaag is een aandeel klei te vinden die meegevoerd is met de Amstel.

Als Albert tijdens een natte herfst dag in de grond rondom de boerderij begint te graven kom je na een natte bovenlaag van vijf centimeter drogere grond tegen. Een typisch beeld in de herfst op veel veenweidepercelen. Het water verdampt nauwelijks meer en door de beperkte doorlaatbaarheid van veengrond wordt het ook slecht naar diepere bodemlagen getransporteerd. Met name in het najaar is de draagkracht dan ook sneller de beperkende factor in het gebruik.

Peil plus tien centimeter

Een jaar of tien geleden is het waterpeil verhoogd met zo'n tien centimeter om de bodemdaling

Drooglegging		
■ 0,06 - 0,08	■ 0,25 - 0,27	■ 0,43 - 0,45
■ 0,09 - 0,11	■ 0,28 - 0,30	■ 0,46 - 0,48
■ -0,07 - -0,04	■ 0,31 - 0,33	■ 0,49 - 0,51
■ -0,03 - -0,01	■ 0,34 - 0,36	■ 0,52 - 0,54
■ 0,00 - 0,02	■ 0,37 - 0,39	
■ 0,03 - 0,05	■ 0,21 - 0,24	■ 0,40 - 0,42

ook bij de omliggende woonwijken te beperken, vertelt Albert. 'We waren bang dat het veel invloed zou hebben op het graslandmanagement, maar dat viel reuze mee.' Enkel op de laagste percelen ervaart hij dat de productie wat gedaald is. Wel is deze verandering in dezelfde periode geweest als de omschakeling van het bedrijf naar biologisch. 'Oorzaak en gevolg is dan lastig te bepalen', geeft Albert aan. Voor hun carbon-farming krijgen ze een vergoeding van 50 tot 150 euro per hectare.

WEIDEGANG

'Kijk uit dat je niet te vroeg naar buiten gaat met de koeien en haal ze op tijd weer binnen in de

herfst.' Dat advies kreeg Albert van zijn vader mee over het weiden van koeien op hun veenweidegrond. Hij heeft de raad ter harte genomen. En niet alleen voor weiden, ook voor het overige veldwerk. 'Het uitspitten van een vastzittende trekker doe je maar één keer. Je leert het vanzelf wel.' Toch weidt Albert zeer veel, meer dan de helft van al het ruwvoer dat de koeien opnemen, en bijna de helft (ruim 45%) van het rantsoen bestaat uit weidegras.

Voorweiden en omweiden

Albert heeft 22 hectare huiskavel tot zijn beschikking waarop de 40 melk- en kalfkoeien weiden, het jongvee wordt op de buitenstukken geweid. Bij het weiden van de koeien zoekt Albert een logisch en gemakkelijk weidesysteem omdat in het grasseizoen ook volop drukte is met Poldersport, de tweede tak op het bedrijf. 'Als het weer mooier wordt, wordt ook de buitensport drukker. Er is dan minder tijd om aandacht te geven aan de weidegang.' Normaliter werkt hij met omweiden, in het voorjaar op 14 hectare. 'In de zomer weiden we dag en nacht op de hele huiskavel, waarbij de gras-overschotten worden uitgemaaid. Het doel is om in 21 dagen een rondje te maken. De koeien krijgen elke dag een nieuw perceel waarbij de grootte van het perceel afhankelijk is van de groeisnelheid van het gras.'

In het voorjaar past de veehouder voorweiden toe, de koeien gaan zo vroeg mogelijk naar buiten. 'De bedoeling is dat de koeien in ongeveer tien dagen alle percelen aftoppen (voorweiden). 'Ook de maaipercelen. Het gras krijgt de groei dan goed te pakken en dan gaat het ook hard. Zo kunnen we een flinke eerste snede maaien', geeft de melkveehouder aan. 'In het najaar krijgen de koeien elke dag een nieuw perceel, vergelijkbaar met roterend standweiden', omschrijft hij de weidestrategie.

In het najaar houdt Albert echter ook een slag om de arm wanneer het nat is. 'Dan houd ik ze echt wel binnen, anders vertrappen ze de hele zode. Vandaag gaat het bij wijze van spreken goed, maar morgen zakken ze erdoorheen. Wij weten hoe dat werkt. Zo'n moment moet je voor zijn. Zeker in het najaar.'

Wind door het gras

Albert beschrijft het ideale inschaarmoment bij weiden. 'De wind moet, zeker in het najaar, aan de voet van het gras kunnen komen.' Een veel toegepaste weidestrategie bij biologische bedrijven zoals 'Pure Graze' werkt niet, geeft Albert aan. 'Op onze vochtige grond blijft het bij lang gras en vochtig weer te nat onderin het gras. Dan gaat het onderin stinken en is de smakelijkheid weg.'

Een uitgebreid netwerk aan kavelpaden heeft Albert niet. 'De koeien moeten zelfs weleens door één weiland heenlopen om bij een ander weiland te komen. Dat is een nadeel maar met onze 40 koeien lukt dat nog, met 100 koeien zou dat niet kunnen.' De kleinere koppel en extensievere bedrijfsvoering maken het mogelijk om het op deze manier te doen. Er ontstaat zeker enige schade maar dit is bij een extensieve bedrijfsvoering niet echt een probleem.

Zode is draagkracht

Kunnen schakelen in de beweiding is dus belangrijk zowel in het najaar als in het seizoen, want als het onverwachts te nat wordt dan moet je ze binnen kunnen houden, geeft de melkveehouder aan. 'Dit is met name om te voorkomen dat de zode te veel stuk gelopen wordt. Die zode is cruciaal, die zode is de draagkracht. Met name in het najaar waarin het niet snel meer droog wordt, is het belangrijk om te veel schade aan de zode te voorkomen.'

OMGANG EN DILEMMA'S BIJ NATTE OMSTANDIGHEDEN

Zou het waterpeil nog verder omhoog kunnen? 'Als je nog eens 10 centimeter gaat stijgen kost het opbrengst. Ik zou niet hoger willen, ook niet voor een extra vergoeding.' Volgens Albert past de simpele en extensieve bedrijfsvoering met veel aandacht voor hun tweede tak goed bij de veenbodem. 'De dieren zijn behoorlijk zelfredzaam en door de extensieve bedrijfsvoering is het bedrijf minder gevoelig voor tegenvallers. Het extensief boeren is bij deze veengrond een belangrijke succesfactor', geeft Albert aan.

Vroeg naar buiten

Als het gaat om de draagkracht is het volgens Albert belangrijk veel te weiden. Toch gaan de koeien in het voorjaar wel vroeg naar buiten. 'Ik heb nog weinig spijt gehad dat ik vroeg was met eruit doen. In het voorjaar valt het altijd mee.' Zo vroeg mogelijk naar buiten betekent overigens nog wel eens een week of drie later dan collega-veehouders op drogere gronden. 'De veengrond is gewoon wat kouder en de lagere bemesting onder biologische omstandigheden speelt ook een rol bij het later in het seizoen beginnen met weiden.'

Als het kan begint hij op de natste percelen. 'Die vallen in het voorjaar vaak mee.' Wanneer er in de zode wat vertrapping optreedt, accepteert hij dat. 'Er kan meer dan je denkt, de zode heeft op veen een groot herstellend vermogen. In het voorjaar herstelt het snel. Bovendien rollen we de percelen wel drie keer per jaar om de zode weer goed vlak te krijgen.'

Binnen zijn weideblok heeft Albert drogere en nattere percelen en daar stuurt hij mee naar gelang de omstandigheden. 'Bij nattere omstandigheden gaan de koeien naar de drogere percelen. Je moet dus kunnen schakelen, van perceel naar perceel, maar eventueel ook naar binnen als het te nat wordt. De bodem is vrij gevoelig voor piekbuien en dan is het snel een tijdje te nat.'

Dat geldt zeker voor het najaar. 'Dan moet je de koeien echt op tijd binnenhalen.' In het najaar wil je niet dat de koeien te veel vertrappen, omdat het dan minder goed herstelt. 'Dan kijk je de hele winter tegen een zwart perceel aan, dat is heel slecht voor het geluksgevoel.' Het najaar is volgens Albert de meest kritische periode omdat er maar zeer beperkt tot geen herstel plaatsvindt. 'Dat hoort bij het werken met deze grond. En ja, dan moet je het als veehouder ook kunnen accepteren dat er soms wat schade aan de zode komt.'

Het rollen van het perceel is dan meestal geen optie, want het optimale moment van rollen komt heel precies, geeft Albert aan. 'Als de bovenlaag te droog is, heeft het geen effect; de grond is dan te hard. Als de bovengrond te nat is rol je de bovenlaag te veel dicht waardoor deze minder water kan verwerken.'

BEMESTING

Het bemestingsniveau ligt biologisch op ongeveer 170 kilogram stikstof per hectare in de vorm van dierlijke mest. Met de komst van de roundhouse-vrijloopstal met houtsnippers als bodembedekking in 2014 krijgt het grasland zo vroeg mogelijk in het voorjaar de vaste mest. 'Daar zit veel organisch stof in omdat het voor een deel gecomposteerd is', vertelt Albert die aangeeft dat de C-N verhouding in die meststof gunstig is. 'Ik vind geen resten van de houtsnippers terug, het verteert 100%. Die extra organische stof stimuleert het bodemleven en met een goed bodemleven wordt de structuur en de waterdoorlaatbaarheid van de grond beter.' Nu er al een aantal jaren bemest wordt met de gecomposteerde houtsnippers ziet Albert wel verschil. 'De hechting van de grasmat aan de onderlaag is beter.'

De wetgeving laat het niet toe, maar Albert zou zijn vaste mest nog liever in het late najaar of de vroege winter uitrijden. 'Zodat de mest meer tijd heeft om te verteren. Dat verteren kost namelijk stikstof die we in het voorjaar liever beschikbaar houden voor het gras. In het voorjaar die vaste mest uitrijden betekent een wat tegenvallende grasgroei.' Bovendien valt het niet mee om vroeg in het voorjaar te zijn. 'Soms is het februari maar

soms april wanneer de draagkracht het toelaat. Je moet altijd voorkomen dat je sporen rijdt.'

In de roundhouse is nog een put gemaakt bij de melkstal om drijfmest op te vangen. Ook het jongvee produceert nog drijfmest in de combinatie met potstalmest. 'We hebben nog ongeveer 600 kuub aan drijfmest in het voorjaar. Dat gaat voor de eerste snede over alle percelen.' En daarbij luidt het advies: 'Heb geen haast met bemesten in het voorjaar. Zorg dat er eerst voldoende draagkracht is.'

DIEREN EN BEDRIJF

Van oudsher boerde de familie met Blaarkoppen die als gevolg van tbc rond 1960 vervangen werden door FH-koeien en vanaf 1982 door HF-koeien. 'Maar die koeien passen hier niet', blikt Albert terug. 'Deze grond vraagt een extensief bedrijfssysteem. We zijn vanaf 2009 biologisch en toen kwamen de Blaarkoppen ook weer terug.' Zelfredzame koeien wil Albert, want het melkveebedrijf heeft de afgelopen jaren verschillende succesvolle neventakken ontwikkeld. Zo is er een zorgboerderij -'wij faciliteren rust' - en in 1992 startten ze met Poldersport, outdoor-sportactiviteiten, waarmee ze jaarlijks inmiddels zo'n 50.000 bezoekers ontvangen. 'We zijn klein begonnen, als een neventak, maar het is momenteel de hoofdtak op ons bedrijf.' Zijn de koeien bijzaak geworden? 'Ze staan wel heel mooi als decoratie in het landschap, maar dan hoeven het geen melkkoeien te zijn', geeft Albert alvast een voorzet. 'Mijn zoon wil het bedrijf waarschijnlijk wel overnemen, maar dan gaat hij voor vleesvee. Dat vraagt minder arbeid.'

TIPS VAN ALBERT

- Extensiever boeren past bij nattere veengronden
- Accepteer dat er soms vertrapping plaatsvindt
- Besef dat veengrond met name in het voorjaar een groot herstellend vermogen heeft. Het valt vaak mee, er kan meer dan je denkt
- Met rollen op het juiste moment kun je de ongelijkheid door vertrapping opheffen
- Bemest pas als de draagkracht voldoende is
- Als het kan, weid dan natte percelen eerst. In het voorjaar valt het je vaak mee op deze percelen
- Als het natter wordt, schakel dan naar de hogere en drogere percelen
- Je moet snel kunnen schakelen als het te nat wordt en er dan op tijd bij zijn, met name in het najaar

De familie Reijenga boert in het Friese Idzega op waardveen met erdoor of erop klei. De kleilaag wisselt in dikte. Binnen de kavel zijn er grote verschillen in ontwatering en kenmerkend zijn de vele greppels, ook in de beter ontwaterde percelen.

BEDRIJFSGEGEVENS

Maatschap Reijenga,
vader Sjirk, zonen Rinke en Jelle

- Woonplaats: Idzega, Friesland
- Neventakken: loonwerk, camping, zorg, agrarisch natuurbeheer
- Aantal koeien: 95 HF melkkoeien op locatie Klokhuisdyk
- 850.000 kg melk op locatie Klokhuisdyk
- Grond: 55 Ha totaal, alles huiskavel op locatie Klokhuisdyk
- Melksysteem: 2 robots op locatie Klokhuisdyk
- Grondsoort: veen met klei en klei op veen in verschillende dikten

SJIRK REIJENGA

'WEIDEN IS DICHTER ZODE EN DUS DRAAGKRACHT'

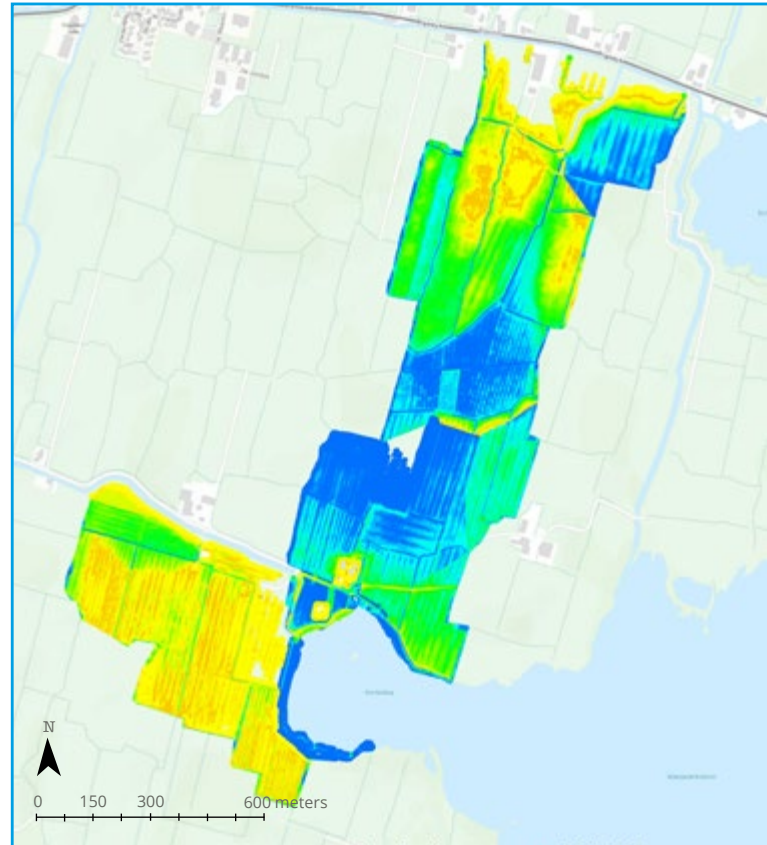
De melkkoeien bij de familie Reijenga kunnen in de zomer zelf kiezen: binnenblijven of buiten weiden. 'Als er lekker gras staat zijn ze graag en veel buiten', aldus Sjirk Reijenga die met de het hoge peil goed uit de voeten kan, maar naast natuur en weidevogels ook zoekt naar 'een verdienmodel voor de melkveehouderij'.

BODEM EN WATER

De familie Reijenga heeft twee melkveebedrijven in Idzega. Zoon Rinke boert op de 'thuislocatie', zoon Jelle melkt koeien aan de andere kant van het blok grasland dat in totaal inclusief pachtland 115 hectare groot is. Het bedrijf van de familie Reijenga bevindt zich als het ware in het 'episch centrum' van het veenweidegebied in Zuidwest-Friesland, vertelt ondernemer Sjirk Reijenga. De grondsoort is klei op veen, waarbij het klei-pakket varieert van heel dun tot wel 40 centimeter. 'De veensoort is waardveen op zand', omschrijft Sjirk die aangeeft dat het heel lastig is het type veen precies te omschrijven. Dat komt onder andere doordat er soms alleen maar een beetje klei in de bovenste laag zit en van een echt kleidek geen sprake is, terwijl dat op andere plaatsen wel een echt kleidek te vinden is. Sjirk geeft aan: 'We zitten in een pilotgebied van de provincie Friesland. In 2030 hebben we een inspanningsverplichting.' De uitwerking van de veenweidestrategie betekent voor de melkveehouders een peilverhoging van 20 centimeter tussen 15 maart en 15 juni. 'Die 20 centimeter is heel erg ambitieus', zegt Sjirk voorzichtig.

Peilen en peilverhoging

Als je kijkt naar de ontwateringskaart van het bedrijf is het helder waarom Sjirk zo voorzichtig is. Er zijn behoorlijke peilverschillen binnen het bedrijf. Met name de percelen direct ten noorden van de Klokhuisdyk - waar één van de locaties van het bedrijf gevestigd is - liggen behoorlijk laag met tussen de 15 en 40 cm ontwatering. Tegelijkertijd zijn er aan de overkant van de Klokhuisdyk

Drooglegging		
■ 0,19 - 0,25	■ 0,62 - 0,68	■ 1,05 - 1,11
■ 0,26 - 0,33	■ 0,69 - 0,75	■ 1,12 - 1,18
■ -0,10 - -0,03	■ 0,76 - 0,82	■ 1,19 - 1,25
■ -0,02 - 0,04	■ 0,83 - 0,89	■ 1,26 - 1,32
■ 0,05 - 0,11	■ 0,90 - 0,97	
■ 0,12 - 0,18	■ 0,98 - 1,04	

percelen met een veel diepere ontwatering, van tussen 60 centimeter en ruim een meter. Achter de boerderij is de grond al behoorlijk nat met grote verschillen tussen de percelen. Historische peilverhogingen in dat gebied konden rekenen op draagkracht onder de veehouders in de polder, vertelt Sjirk. 'De boeren in dit gebied waren het er ook mee eens, maar we zitten nu wel al aan onze max.'

Ondanks dat Sjirk voorzichtig is, staat hij voor wat betreft de dieper ontwaterde percelen open

voor peilverhoging. 'Met de peilverhoging naar 40 centimeter verwachten we ook wat meer grasopbrengst. Door de diepe ontwatering stagneert de grasgroei in drogere perioden juist', noemt Sjirk als voordeel. 'Nadeel is dat er geen buffer meer is wanneer er in een korte periode zware regenval is.' Al met al concludeert Sjirk dat de peilverhoging niet zoveel uitmaakt voor het management en de opbrengst van het gras. 'Als je je waterafvoer maar goed voor elkaar hebt. Weet je, als kind stond hier alles altijd onder water, de waterbeheersing is vergeleken met toen picobello geworden.'

Greppels

Greppels spelen een belangrijke rol op het bedrijf, en zijn eigenlijk heel gewoon voor de familie Reijenga. De breedte van de akker schommelt tussen 15 en 20 meter, waarbij ook de dieper ontwaterde percelen deze greppels bezitten. Alles bij elkaar telt het bedrijf honderden greppels die jaarlijks onderhoud vragen. Verstopte greppels noemt Sjirk 'foutjes maken'. 'Want op dat soort natte plekken komen juist ganzen af die voor schade aan de grasmat zorgen. De combinatie van ganzen en meeuwen zorgt vooral op de percelen

met een kleidek ook gemakkelijk voor verslemping van de bovenlaag.'

Om de greppels effectief te houden is er altijd energie gestopt in het rondleggen van de akkers tussen de greppels. Sjirk: 'Dat kan met een bovenlaag van klei. Bij pure veengrond lukt dat niet. Helaas, op dergelijk percelen is te weinig grond om dit te realiseren en wordt het tussen de greppels ook snel weer vlak. Juist de veengreppels vragen bij natte omstandigheden de meeste aandacht omdat juist daar de koeien het vertrappen.'

Weidevogels

Een van de zaken die de ondernemer aan het hart gaat zijn de weidevogels. 'We verwachten dat met een peilverhoging de weidevogels meer kansen krijgen. De uitdaging is dat dit op zo'n manier gebeurt dat er ook een verdienmodel voor de boer aan het beheer hangt ten behoeve van de weidevogels', spreekt Sjirk uit.

BEWEIDING

Dat de koeien weiden staat overigens als een paal boven water voor Sjirk. 'Koeien horen buiten, wij hebben altijd geweid. Het is mijn passie', geeft de melkveehouder aan. 'Het is bovendien één tot twee cent extra per liter, en - niet onbelangrijk - in de combinatie met recreatie merken we de waardering van de consument.' De dochter van Sjirk runt een zorgtak op het bedrijf. En het bedrijf runt in de zomermaanden ook een camping. Er is dus veelvuldig contact met allerlei mensen uit de maatschappij.

Vroeg naar buiten

De totaal 170 koeien van de Reijenga's gaan in het voorjaar zo snel als het kan naar buiten. 'Rond half april', geeft Sjirk aan. 'Ze gaan meestal eerst naar de hogere percelen, direct rechts achter de stal', beschrijft hij de situatie op het thuisbedrijf.

Met zo'n 95 melkkoeien op de locatie aan de Klokhuisdyk en twee robots is er de nodige overcapaciteit. 'De koeien bepalen zelf hun dagindeling', geeft Sjirk de consequentie met robotmelken aan. 'Ze hebben vrije keus, de staldeur staat 24 uur per dag open.' De basis van de voeropname ligt dan ook buiten.

Weidesysteem

Het beweidingssysteem is te beschrijven als gemakkelijk. In het seizoen zijn de Reijenga's druk met de neventakken. 'Rinke is voor loonwerk op pad, ik ben druk met de recreatie dus er is niemand om achter de koeien aan te gaan.' Er is gekozen voor een vorm van roterend standweiden omdat dit een gemakkelijk en goed passend systeem is. 'Om de twee dagen gaan de dieren naar een ander perceel.' Hij merkt op dat ook 's avonds en 's nachts veel koeien nog buiten zijn. 'Als het 's morgens schemerig wordt komen ze weer naar binnen. Ze gaan melken en dan scharrelen ze rond 8 uur weer naar buiten. Zo komen we toch aan drie melkingen per dag.' Ook het jongvee gaat zo snel en vroeg mogelijk naar buiten. 'Zo leren ze weiden en omgaan met de sloten.'

Zode is draagkracht en vraagt snel schakelen

Veel weiden betekent een dichte zode en daarmee draagkracht, dus ook voor de bodem is weiden beter. Het zal betekenen dat bij een peilverhoging de deur naar buiten voor de koeien wat vaker één

of twee dagen dicht blijft.' De melkveehouder is namelijk secuur op de structuur van de grond en wil vertrapping voorkomen. Met een peilverhoging zijn er geen of minder percelen om in het geval van een paar natte dagen naartoe te gaan om te weiden. Dat betekent in de praktijk ook snel kunnen schakelen. Volgens Sjirk is dat voor een succesvol graslandmanagement op de veenweidegrond een 'voorwaarde'. Hij noemt een voorbeeld: 'Het afgelopen jaar was het in het voorjaar te nat om te weiden, de koeien bleven binnen. Het gras werd gemaaid en in sneltreinvaart geoogst.'

Veensoort en beweiding

Volgens Sjirk is het soort veen wel heel belangrijk, want daarin verschilt ook de bruikbaarheid en het management bij het beweiden. 'Op de veengrond met kleidek kan wat meer als het een beetje nat is, maar echte schade wil je absoluut voorkomen. Veen heeft sneller schade maar herstelt ook sneller.'

OMGANG EN DILEMMA'S MET EEN NATTE BODEM

Voor de familie Reijenga is weidegang cruciaal voor een goede omgang met een natte veenbodem. Weiden zorgt voor draagkracht. Snel kunnen schakelen is daarnaast ook cruciaal en zal ook van veehouders gevraagd worden die te maken krijgen met natte omstandigheden. Dat vraagt niet alleen flexibiliteit van de boer maar ook van de koe.

Concreet zal een breed doorgevoerde peilverhoging betekenen dat snel schakelen zal verschuiven van schakelen naar een droger perceel in natte omstandigheden naar vaker schakelen naar opstellen. Voor de koeien is dit niet altijd wenselijk, ze functioneren het best in een vast ritme. Het kan wel maar vraagt van de veehouder de vaardigheid om lost te laten. 'De koeien zijn bij zulke wisselingen ontevreden en dit kost wat melk en geld.'

Snel afvoer van water

Verder besteden de veehouders veel aandacht aan de afwatering van de percelen. Zorg dat de afwatering goed is zodat je het meeste water snel oppervlakkig kwijt kunt. Zorg dus voor greppels die het water afvoeren. De doorlaatbaarheid van veen is te laag om te verwachten dat het via de bodem snel wordt afgevoerd. En bij een hoog peil heb je geen buffer meer in de bodem. Drainage helpt ook, maar greppels functioneren beter. 'Met ganzen merk je dat drainage op een gegeven moment niet meer werkt, leg het perceel wat rond met greppels en je voert het oppervlaktewater gemakkelijk af.'

Beperkingen van greppels

De greppels brengen ook beperkingen met zich mee. Niet alle grote machines passen op de smalle akkers tussen de greppels. Al helemaal niet op de natste percelen, de greppels kosten daarnaast ook veel tijd. Greppels maken peilverhoging gemakkelijker mogelijk, maar brengen als ze er nog niet zijn een flinke kostenpost met zich mee. 'Daarnaast krijg je de akkers op de veenpercelen

niet mooi rond tussen de greppels.' Ook mag het peil niet zover stijgen dat ze jaarrond vol komen te staan, geeft Sjirk aan. 'Dat is echt onwenselijk op veenpercelen. Er vindt dan in de greppelkant veel vertrapping plaats en de vegetatie verruigt snel.' Alleen op brede percelen is 30 centimeter ontwatering. Aan de rand van het perceel is dat soms maar 20 centimeter of minder in het midden. In de praktijk kan dit leiden tot jaarrond water in de greppels. 'Verdichting proberen we zoveel mogelijk te voorkomen. Je kan niet met een volle wagen helemaal van achteruit het perceel naar voren komen rijden', vertelt Sjirk. Bij het bemesten voegen de melkveehouders graag en veel water erbij. 'De benutting van de mest is beter, en je voorkomt structuurbederf met het sleepslangen systeem.'

Op de natste percelen van het bedrijf ontstaat ook duidelijk een andere vegetatie met een landbouwkundig lagere kwaliteit. 'Als je dat kunt combineren met natuurpakketten die veel opbrengen is dat financieel geen probleem', noemt Sjirk. 'Zonder deze vergoedingen wordt het gebruiken en beheren van deze gronden een stuk minder interessant.' Hooi maken van deze wat ruigere vegetatie zou een optie kunnen zijn, eventueel voor de verkoop, maar dat lukt alleen onder echt droge omstandigheden doordat de grond altijd wat vochtig is. Ook is dit hooi vaak matig geschikt voor melkvee, geeft de melkveehouder aan. 'In de baal fermenteert het nog wat na waardoor de verteerbaarheid wat toeneemt. Eigenlijk is weiden voor deze grond het beste. Dan brengen de koeien of het jongvee het gras wel tot waarde.'

TIPS VAN SJIRK

- Je kunt niet zonder (veel) greppels die water snel afvoeren als je te maken krijgt met peilverhogingen omdat de buffer in de bodem verdwijnt. Hoe hoger het peil, hoe belangrijker de greppel
- Leg de akkers tussen de greppels (met name op klei lukt dit) zoveel als mogelijk rond
- Zorg ervoor dat de greppels er niet alleen zijn, maar ook goed functioneren
- Hoog peil (40 cm) kan tot meer gras leiden doordat er in droge perioden een betere grasgroei is
- Weid veel en vroeg om draagkracht in de zode te krijgen en te houden. Dus ook op buitenstukken met jongvee
- Je moet als het nat wordt snel kunnen schakelen met de weidegang, bijvoorbeeld naar droge-re percelen of tijdelijk naar binnen.
- Drinken van de dieren uit de sloot via de slootkant
- Combineer de natste percelen met zwaardere natuurbeheerpakketten om het rendabel te maken

Jaap en Peter Honingh boeren op weideveengrond op veenmosveen in Zuiderwoude, Noord-Holland in het waterland onder de rook van Monnickendam. De natste percelen bestaan echter uit een dunne laag veraard veen gelegen op zware klei. De percelen aan de overkant van de weg worden als huiskavel gezien en volop geweid.

BEDRIJFSGEGEVENS

Familie Honingh

- Woonplaats: Zuiderwoude, Noord-Holland
- Aantal koeien: 100 koeien (100% HF), 45 stuks jongvee
- Ruim 1 miljoen kg melk
- 10.600 kg melk gemiddeld
- Weiden: alles, ook jongvee en droge koeien
- Grond: 70 hectare in gebruik aan beide zijden van de weg
- Grondsoort: klei met veraarde veenlaag overlopend naar veen. De natste percelen hebben de dunste veenlaag: 15-30 cm en staan op de bodemkaart als klei.
- Waterpeil: 15-25 op natte percelen (15 ha) de rest wordt onder bemalen en daar ligt het waterpeil op 40-50 cm.

PETER HONINGH

'PAK ELKE KANS DIE JE KAN PAKKEN'

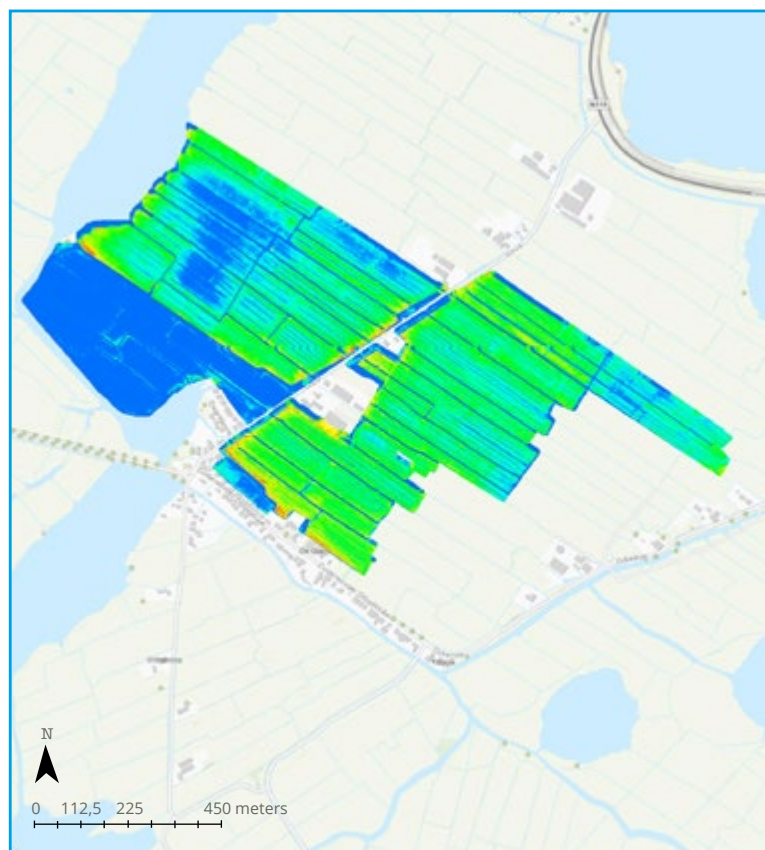
Smakelijk gras, veel greppels, flink bemesten en schapen. Het zijn een paar steekwoorden die bij het graslandbeheer van Peter Honingh uit Zuiderwoude horen. Peter en zijn vader Jaap Honingh kennen zowel droger als heel nat veenland. De ontwatering is op de natste percelen rond de 20 centimeter maar de meeste andere percelen worden onderbemaald en zijn daardoor droger. 'We weiden de koeien zoveel mogelijk op het natte land, daarmee breng je het land het beste tot waarde.'

PEILEN

Peter en Jaap werken met stevige peilverschillen binnen hun grote huiskavel en hebben daardoor veel ervaring met zowel nattere als drogere gronden. Peter: 'We hebben ongeveer 70 hectare huiskavel waar we met de koeien kunnen weiden. De huiskavel bestaat uit een hele natte hoek aan de overkant van de weg en drogere onderbemaalde percelen in de huiskavel.' De verschillen zijn goed te zien op de ontwateringskaart. 'De grond is hier net een spons die bijna altijd vol is', vertelt Peter beeldend. Een deel van het bedrijf (zie ontwateringskaart) heeft een zeer hoog waterpeil, rond de 20 centimeter onder het maaiveld.

Bodem

De meeste bodem bestaat uit weideveengrond op veenmosveen, maar de natste hoek is een veraarde venige bovenlaag op zware klei. Wie daar een schop in de grond zet, komt na ongeveer 20 centimeter zware klei tegen. Deze laag zware klei is niet of zeer moeilijk doorlaatbaar voor water. Kenmerkend aan de hele kavel is de aanwezigheid van de vele greppels en het netjes rond liggen van de smalle akkers (10 meter op veel plaatsen) tussen deze greppels. 'Het water moet zo snel mogelijk van het land', geeft Peter aan. 'Greppels zijn daarbij cruciaal, ook op de drogere percelen.'

Drooglegging		
■ 0,15 - 0,19	■ 0,43 - 0,47	■ 0,72 - 0,75
■ 0,20 - 0,23	■ 0,48 - 0,52	■ 0,76 - 0,80
■ -0,05 - 0,00	■ 0,53 - 0,56	■ 0,81 - 0,85
■ 0,01 - 0,04	■ 0,57 - 0,61	■ 0,86 - 0,90
■ 0,05 - 0,09	■ 0,62 - 0,66	
■ 0,10 - 0,14	■ 0,67 - 0,71	
■ 0,24 - 0,28		
■ 0,29 - 0,33		
■ 0,34 - 0,38		
■ 0,39 - 0,42		

Opvallend is dat de greppels bijna jaarrond vol staan met water maar stevig blijven en niet rommelig of vertrapt zoals op andere plaatsen. Dit is te danken aan de stevige klei waarin de greppels voor het grootste deel liggen.

Eerst op natte percelen

Opvallend is dat Peter en Jaap aangeven op de natste percelen vaak snel of zelfs als eerste terecht kunnen in het voorjaar, mits het drogend weer is. Dit komt door de onderlaag zware klei waardoor er geen capillaire opstijging uit diepere lagen is. De toplaag is daardoor snel droog. Daartegenover

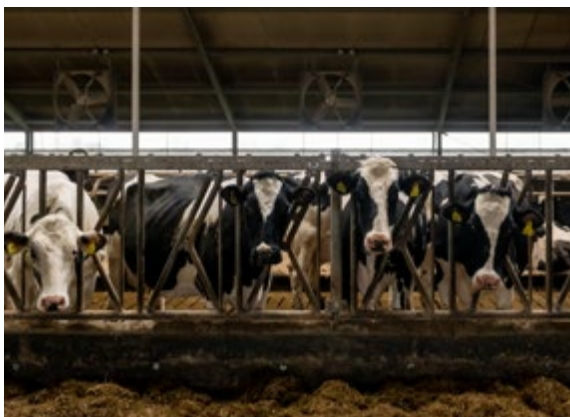
is de bodem bij een regenbui ook snel weer nat omdat er geen water naar diepere lagen verdwijnt. Deze bodem is bij droge omstandigheden ook vrij droogtegevoelig.

Eigen ervaring

De bodemgesteldheid heeft overduidelijk grote invloed op het management van de veehouder. Peter heeft een duidelijke strategie. We kunnen hier alleen gras verbouwen. En dat gras kun je het best tot waarde brengen wanneer je zoveel mogelijk weidt.' Al generaties boeren de Honings op deze veenweidegrond. De ervaring van Peter en zijn vader Jaap bepalen de werkwijze op het grasland. 'Vakbladen zijn heel erg zand georiënteerd, onze kennis komt uit onze eigen ervaring. Elke veenweidegrond is weer anders, dus voor elke veehouder is de ideale werkwijze met deze grond ook anders.' Een belangrijk principe wat de veehouders hanteren is: ga weiden of maaien als het kan, wacht dan niet langer. 'Na een zware regenbui is het gelijk nat, dus als het droog is moet je je kans pakken.'

BEWEIDING

Peter en Jaap weiden veel. Daarmee brengen ze hun grond het beste tot waarde, zo luidt de overtuiging. 'Bovendien is veel weiden cruciaal om

de draagkracht van de zode op peil te houden.' In het voorjaar gaan de koeien alleen overdag naar buiten, later in het seizoen weiden de koeien 18 uur per dag. Ze volgen het Nieuw Nederlands Weiden in een rotatie van 10 dagen. Overigens met de kanttekening dat ze binnen dit systeem ook maaien als het kan.

Zelf vindt de melkveehouder eigenlijk dat hij niet zoveel bijzonders doet, maar al pratende zijn er nog wel een aantal 'principes'. De ervaring van Peter leert dat je het gras kort moet houden om het maximaal te benutten. 'Ik maai altijd kort. Ik weid altijd kort. We hebben dus altijd vrij jong gras voor de koeien.' Dat heeft een goede reden, zo vertelt hij verder. 'Als het gras te lang wordt gaat het liggen en wordt het smoezelig door een film-laagje met water. Dan is het minder smakelijk en de kwaliteit gaat snel achteruit. Dat scheelt zo vier tot vijf liter melk per koe per dag.' Pak het moment als het er is, geeft hij aan. 'Als het nu droog is, dan moet het nu. Niet over een week, want dan ben je soms te laat.'

Korte zode

Hoe natter de percelen, hoe belangrijker het is om het gras kort te houden. Natte percelen hebben bij uitzicht op ongunstigere weersomstandigheden dan ook voorrang in de beweidingsrotatie. En er wordt gemaaid en geweid als het kan, niet de geadviseerde opbrengst voor maaien of weiden is leidend. Bovendien: 'Als er een omslag in het weer is, kun je soms twee weken niet op het land komen. Door het streven naar zo'n korte zode staat er ook na twee weken nog altijd goed benutbaar gras.'

De grasmat zo behandelen is volgens Peter ook positief voor de afwatering en het bodemleven. Hij ziet het zelf in zijn percelen. 'Ik vind dat het water snel weg is. Bovendien, de draagkracht zit in de zode en daarom is weiden ook zo belangrijk.' Dat is ook de reden dat Peter 'zweert' bij het inzetten

van schapen in de winter. 'Zij zijn de opruim-service. Het gras moet kort de winter in. Te veel gras in de winter heeft een negatieve invloed op de kwaliteit van de voorjaarsnede.' Dankzij het schapengetrappel verbetert de grasmat ook. 'Ze trappen alle gaatjes in de zode vlak.' Schapen op veenweidegrond betekent echter ook meer kans op leverbot. 'Schapen behandelen we heel consequent, de koeien niet. Eens in de vijf jaar hebben we wel een afgekeurde koe vanwege leverbot.'

Elke 12 uur nieuw weidegras

Er bovenop zitten, luidt het devies. Eind oktober zijn de greppels al gefreesd. 'De koeien waren eruit, het was droog en dan moet je niet langer wachten. Het mooie is dat ik op die percelen in het voorjaar dan ook weer vroeg terug kan komen.' Dat lukt meestal ook, want half april loopt de productieve veestapel van Peter alweer in het gras. Inscharen doet hij bij een graslengte van 12 tot 14 centimeter. 'De koeien wisselen elke 12 uur van perceel en ze gaan dag en nacht

naar buiten', legt Peter uit. 'Zo doen we het al een jaar of zes, we deden al langer aan een soort van Nieuw Nederlands Weiden.' Het betekent dat hij zo'n 14 tot 20 percelen - van één tot anderhalve hectare - heeft waarmee hij rouleert. 'Met een dag of tien kan ik alweer terugkomen op zo'n perceel, de hergroei is heel snel.' En vanzelfsprekend: 'Overall liggen goede kavelpaden, dat is essentieel.' Zo komt de veestapel aan 18 uren weidegang per dag. 'Ik schat dat ze 8 kilo drogestof aan vers gras per koe per dag opnemen.' In de stal ligt 3 kilogram drogestof kuilgras en 3 kilogram drogestof mais per koe. 'Mais buffert. Als we geen mais bijvoeren schiet het ureum zo met 10 punten omhoog.'

Maaien in dienst van beweiding

De afgelopen tien jaar is de omvang van de veestapel verdubbeld, de bemesting is navenant toegenomen, vertelt Peter. 'Op jaarbasis strooi ik zo'n 120 kilo zuivere stikstof per hectare. Dat is flink meer dan mijn vader strooide. We halen er nu ook meer vanaf.' In het voorjaar gaat er ruige mest over de meeste weidepercelen. 'Alleen als het vriest, en we rouleren zodat elk jaar andere percelen aan bod komen.' Dan volgt er in april een drijfmestgift van 35 tot 40 kuub bij maaien en 30 kuub bij beweiden. 'Dat doen we in etappes, de huiskavel is dieper ontwaterd en dat lukt eerder.' Ik gebruik het grasland heel intensief omdat het seizoen heel kort is. Bij een nat najaar kunnen we al snel niets meer op het land. Regelmatig maaien is niet de bedoeling, maar toch doet ik het wel', zegt Peter lachend. 'Alles wordt toch wel drie keer gemaaid. Soms staat er niet veel, maar voor de mat is het goed.'

Omgang en dilemma's met een natte bodem

Bij Peter en Jaap is de vanzelfsprekendheid waarmee ze zaken rond de bodem doen en laten, opvallend en soms duidelijk anders dan andere veehouders met een hoog peil. Dit is terug te leiden tot de specifieke bodemkenmerken. Wat er uitspringt is Peters principe van korter maaien en weiden op de momenten dat het kan om op die manier de kwaliteit van het geoogste gras hoog te houden. Peter geeft ook aan dat hoog water hem met deze werkwijze geen graskwaliteit kost, wel opbrengst. 'Ik schat dat de opbrengst van de natte percelen 20% lager is dan van de drogere percelen.'

Elke week een rondje door het land

Voor Peter is het heel belangrijk dat je regelmatig in het land komt zodat je weet wat er gebeurt. Op de vraag wat hij een veehouder mee zou willen geven die te maken krijgt met percelen met een hoog peil, is hij duidelijk. 'Zorg dat je elke week in het land komt en laat je leiden door de actuele bodemgesteldheid in relatie tot de weersverwachting en niet door het gewas. Oftewel gewas is niet meer leidend in het maken van managementbeslissingen. Het er altijd op tijd bij zijn is de grootste uitdaging in natte omstandigheden.'

Meer werk, korter seizoen

Zijn manier van werken kost meer tijd én ook meer geld, geeft Peter aan. 'Het vraagt meer arbeid. We werken met kleinere percelen en ook met mechanisatie met een lagere capaciteit. Ik schat dat ik zo'n 10% meer tijd kwijt ben met graslandbeheer dan andere veehouders.' Het maaien doet Peter zelf en het schudden ook. 'Met een zes-elements schudder, breder past niet tussen de greppels door.' De loonwerker oogst het gras in balen of met de opraapwagen. 'Die zijn standaard voorzien van acht wielen, ook zij doen er alles aan om de sporen zo breed mogelijk te maken.' Hij heeft een goede relatie met de loonwerker die vlakbij zit waardoor snel schakelen mogelijk is. Dat is cruciaal om er op tijd bij te zijn als het kan. Zelf heeft de melkveehouder 'licht materiaal'. 'Onze mesttank is een tandemasser van zeven kuub.' Het gewas moet een zo kort mogelijke periode op het land liggen. 'Dat kan ook met een hele lichte snede en daar streven we ook naar. Dan kunnen we zo snel mogelijk weer mest uitrijden.' Meer tijd is hij ook kwijt aan het open en in goede conditie houden van greppels. Al met al is de ervaring van Peter dat het seizoen op de natte grond een maand korter is. 'Met name in het najaar, in het voorjaar is het verschil niet groot. De natte grond is dan juist eerder droog.'

TIPS VAN PETER EN JAAP HONINGH

- Weiden en maaien als het kan; dus onafhankelijk van wat er staat. Niet het grasaanbod maar de omstandigheden zijn leidend
- De natte percelen krijgen voorrang bij weiden of maaien als de omstandigheden daar gunstig zijn
- Houd het gras kort zodat het gras niet gaat liggen op de vochtige bodem (snel kwaliteitsverlies)
- Veel weiden levert een belangrijke bijdrage aan de draagkracht van de zode
- Schapen zijn de 'opruimservice'. Zo gaat het gras kort de winter in om te voorkomen dat wat blijft staan gaat liggen rotten
- Greppels zijn er veel en cruciaal voor de snelle afvoer van regenval. Onderhoud ze goed
- Elke veenweidegrond, zeker die met een hoog peil, reageert anders en vraagt zijn eigen benadering. Niet alle maatregelen zijn daarom generiek toepasbaar
- Als je voor het eerst te maken krijgt met een hoog waterpeil, ga dan het eerste jaar elke week het land in om te zien en ervaren wat er gebeurt
- Het helpt als je drogere percelen hebt zodat je snel kan schakelen als het natter wordt
- Voorkom vertrapping want dat kost je de zode en daarmee draagkracht voor de volgende ronde

Martin boert op bosveengrond in Driebruggen, Zuid-Holland, ten oosten van Gouda. De Reeuwijkse plassen beginnen bijna direct achter zijn huiskavel.

BEDRIJFSGEGEVENS

Martin van der Hoeven

- Woonplaats: Driebruggen, Zuid-holland
- Aantal koeien: 115 koeien (50% Fleckvieh), 60 stuks jongvee
- 900.000 kg melk
- Grond: 70 hectare, waarvan 30 hectare huiskavel, 20 hectare verder van huis en 20 hectare natuurland
- Grondsoort: bosveen
- Waterpeil: tussen de 30 en 40 centimeter, de percelen liggen hol

MARTIN VAN DER HOEVEN

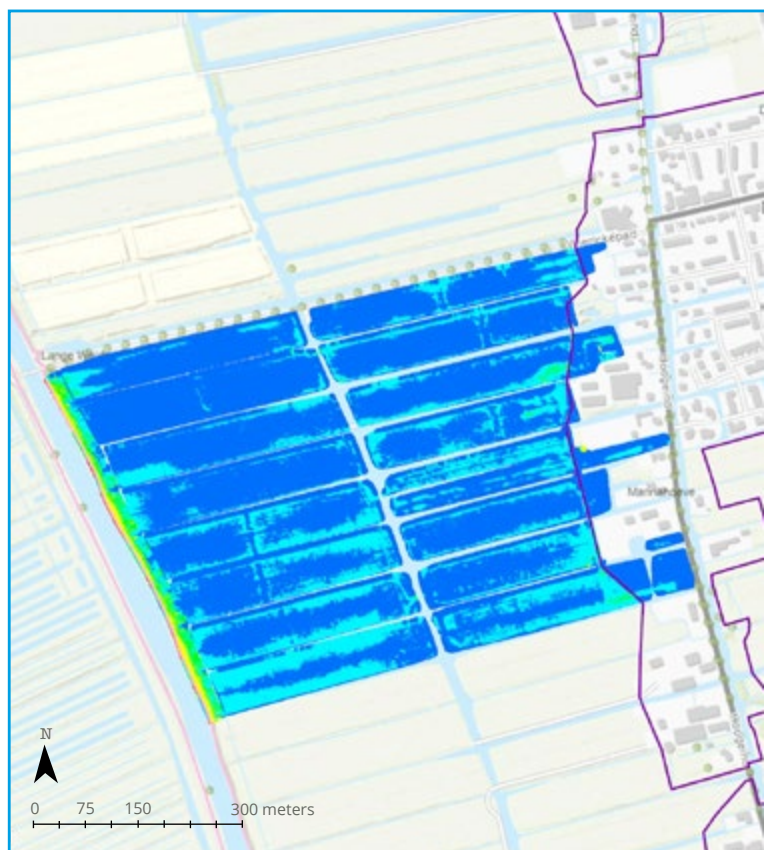
'ALS VEENWEIDEBOER HEB JE GEDULD NODIG'

Martin van der Hoeven boert op het laagste punt van zijn polder in Driebruggen. De bodem op zijn bedrijf is helemaal voorzien van onderwaterdrainage en met een ontwatering tussen de 25 en 40 centimeter zeker nat te noemen. Het is een walhalla voor weidevogels en ganzen. Echter, ook het aantal koeien dat weidt op de huiskavel is toegenomen. De combinatie met robotmelken maakt de uitdaging nog groter.

BODEM EN WATER

Martin boert op bosveengrond, ontstaan onder voedselrijke omstandigheden waardoor deze grond landbouwkundig gezien een van de betere veensoorten is. De gemiddelde ontwatering ligt tussen de 30 en 40 centimeter, maar de meeste percelen liggen hol (zie ontwateringskaart). Daardoor is in het midden van de percelen de ontwatering vaak nauwelijks 30 centimeter. De huiskavel bedraagt ongeveer 30 hectare.

Al zijn percelen zijn zo'n drie jaar geleden voorzien van onderwaterdrainage. Uniek is dat Martin samen met andere boeren in zijn polder regelmatig met het waterschap in overleg is over peilverhoging of -verlaging. 'Wanneer het hard gaat regenen in het najaar stuur ik ze een appje met de vraag het peil wat te laten zakken', noemt Martin als voorbeeld. 'Meestal ben ik de eerste met zo'n verzoek omdat we hier op het laagste punt van de polder boeren. Met zo'n verzoek sorteren we alvast voor op de komst van een grote hoeveelheid water.' Veel ruimte biedt het schommelen met het peil overigens niet. 'Plus of min 5 centimeter', schat de melkveehouder in. 'Bij grotere wijzigingen heeft dat behoorlijk impact op de slootkanten. Die worden slapper en brokkelen sneller af door weidend vee.' Een verzoek om peilverhoging heeft hij trouwens nog nooit gedaan. 'Met een peil van 40 centimeter hebben we geen enkel probleem, hogere peilen worden lastig. De buffer van wateropvang is dan weg.'

BR Peilgebieden

- HWVZ Kern Driebruggen Dorp
- Lange Weide Gemaal
- boezem Oude Rijn

<i>Drooglegging</i>	■ 0,44 - 0,57	■ 1,25 - 1,37	■ 2,05 - 2,17
■ -0,10 - -0,03	■ 0,58 - 0,70	■ 1,38 - 1,50	■ 2,18 - 2,31
■ -0,02 - 0,16	■ 0,71 - 0,83	■ 1,51 - 1,64	■ 2,32 - 2,44
■ 0,17 - 0,30	■ 0,84 - 0,97	■ 1,65 - 1,77	■ 2,45 - 2,58
■ 0,31 - 0,43	■ 0,98 - 1,10	■ 1,78 - 1,91	
	■ 1,11 - 1,24	■ 1,92 - 2,04	

Piekbuien geen belemmering

Op de vraag of het met de onderwaterdrains ook natter is geworden op zijn bedrijf, antwoordt hij 'nee'. 'Hooguit dat ik in het voorjaar een dag of twee dagen langer wacht om op het land te gaan dan mijn burens. Als het maar droog is, dan is er verdamping en dan kan je ook na een zware bui wel vlot weer aan de gang.' In het voorjaar en in de zomer tenminste, geeft hij nog extra aan. 'Piekbuien zijn dan geen belemmering. In het najaar

wel, dan is de verdamping laag en verdwijnt het water niet meer uit de toplaag door verdamping. Dat kan betekenen dat je eerder op moet stallen.' Geduld is in alle gevallen en op veengrond altijd belangrijk, benadrukt hij. 'Ik wacht liever wat langer voordat ik het land op ga. Als je denkt: het kan net, kan het net niet.'

Drains te dicht bij greppel

Wel een aandachtspunt is de aanvoer van het water via de drains naar de greppels. 'De drains zijn te dicht bij de greppel gelegd', vat Martin samen. 'De diepere greppels liggen hier zo'n 30 centimeter onder het maaiveld. En veel van de percelen liggen hol. Het water zoekt de makkelijkste weg en dat is via de greppel.' Het betekent dat er - zelfs bij droogte in de zomer - nog water in een aantal greppels staat. 'Daar loopt het weidende vee ook doorheen; dus daar wordt de grond altijd vertrapt, hoe droog het ook is.' De drains liggen zo'n 6 meter uit elkaar. Echter, van de greppel zijn ze zo'n twee meter verwijderd. 'Dat had eigenlijk vier moeten zijn', weet Martin inmiddels. 'In combinatie met waterinfiltratie zou het mooiste zijn de percelen bol te leggen zonder greppels. Maar daar hebben we simpelweg geen grond voor.'

WEIDEVOGELS ENTHOUSIAST

Ondanks dat Martin de vraag of het natter is geworden met 'nee' beantwoordt, neemt hij wel behoorlijke veranderingen waar. Met name de natte percelen in de huiskavel zijn ook aantrekkelijk voor de weidevogels. Een ontwikkeling waar Martin blij mee is. 'Eerder zagen we hier nooit weidevogels, afgelopen jaar hadden we 50

nesten.' Hij houdt er rekening mee door beperkt te bemesten op de percelen waar de vogels zijn neergestreken. Hij geeft de jonge vogels alle kansen en beweidt en maait die percelen later. 'Dat kan wel 1 juni worden, zo krijgen ze de kans om uit te vliegen. Het betekent ook dat mijn weideblok flink kleiner is geworden.' Over vogels gesproken. De ganzen zijn 'pittig toegenomen', geeft hij aan. 'We hebben ook in de zomer veel ganzen', vertelt Martin. 'Ze vreten jaarlijks 80 ton drogestof op, de opbrengst van 10 hectare gras. Ik kom ook voer tekort.' Een klein lichtpuntje is er ook: de zode is mooi dicht.

Overigens ziet hij wel dat de schapen een negatieve invloed hebben, met name in combinatie met ganzen en meeuwen. 'Op percelen waar schapen gegraasd hebben zitten meer ganzen die het gras heel kort opvreten en zorgen dat meer grond zwart wordt', signaleert hij. 'Daar komen weer meeuwen op af die de toplaag

dichttrappelen in hun zoektocht naar wormen.' Hierdoor blijft er water staan en gaat het gras dood waardoor de zodekwaliteit snel achteruit gaat. Gekscherend: 'Schapen hebben we niet meer nodig om het gras kort de winter in te laten gaan, dat werk doen de ganzen.'

SIËSTA-BEWEDING

Door het weidevogelbeheer heeft hij de afgelopen jaren minder oppervlakte gekregen om te beweiden. Voeg daarbij de moeilijkheidsfactor van robotmelken (sinds drie jaar) en het is duidelijk dat de melkveehouder in zijn beweidingsplan flink heeft moeten schakelen. Het beweidingssysteem wat hij nu toepast is een vorm van siësta-beweidingsysteem met een weideperiode in de ochtend en een tweede periode aan het eind van de middag en de avond. Hierbij past hij in het voorjaar rantsoenweiden toe (elke halve dag een nieuwe strook) en in de zomer hanteert Martin het systeem van omweiden waarbij de dieren meestal twee dagen op een perceel lopen. In het najaar lopen de dieren elke dag in een nieuw perceel op (bijna) de hele huiskavel. 'Ja, we hebben goede kavelpaden zodat alle percelen gemakkelijk bereikbaar zijn. En mochten er in het najaar toch oneffenheden door weidegang ontstaan dan rollen we de percelen in het voorjaar.'

Inscharen bij een lichtere snede

In de basis is Martin een fervent weider. Niet zijn grondsoort of de vernatting van de percelen maken weiden lastiger, maar vooral het melken met een robot heeft het moeilijker gemaakt, zo geeft hij aan. 'Ik was altijd gewend de koeien in vrij lang gras in te scharen. Dan liepen ze ook gerust een dag of zes op hetzelfde perceel. Wanneer je op deze manier weidt, heb je ook minder kavel nodig.' In combinatie met robotmelken gaat dat niet meer, zo leert de ervaring. 'De weidepoort staat altijd open zodat de koeien onbelemmerd heen en weer naar de robot kunnen. Het lange gras vinden ze echter niet zo smakelijk en dan

staan ze in no time weer in de stal. 'Ik schaar in bij een lichte weidesnede van ongeveer 1200 tot maximaal 1500 kilo drogestof, bij 1500 is het gras eigenlijk al te lang.' Met die 1200 kilogram drogestof laat hij met dit systeem wel wat grasopbrengst liggen, realiseert Martin zich. 'Maar ik houd de koeien wel meer tevreden.'

Goede kavelpaden cruciaal

Gemiddeld halen de koeien zo'n 5 kilo drogestof per dag aan vers gras op. 'Cruciaal bij het weiden zijn goede kavelpaden. Martin kan voorin de kavel over een kavelpad alle percelen bereiken en over een kavelpad naar achteren om de percelen achter De Wetering te bereiken. In zijn keuze voor de te weiden percelen laat de melkveehouder zich ook leiden door de robot. 'Dan blijf je met de koeien toch dicht bij huis.' Voorwaarde is ook dat de percelen voldoende breed zijn, minimaal 50 meter. 'Koeien houden wel van ruimte, op smalle percelen weiden ze niet graag.'

Het 'buitenblok' van 20 hectare wordt door de melkveehouder alleen gemaaid. 'Op zo'n moment probeer ik ook wat weidepercelen mee te maaien, het streven is na twee keer weiden te maaien.' Dat is van belang om het gras smakelijk te houden. 'Als de koeien het gras niet lekker vinden, komen ze gewoon weer naar huis en staan ze rustig te wachten totdat ik voer voor het voerhek draai.'

OMGANG EN DILEMMA'S MET EEN NATTE BODEM

Opvallend in het gesprek is de zelfsprekendheid waarmee Martin over zijn bodem praat en de omgang ermee. Een ontwatering van soms minder dan 30 centimeter in het midden van het perceel is voor hem gewoon. Hij geeft aan dat er meer kan dan je denkt, ook onder natte omstandigheden. 'Als je de bodem maar kent en daarop inspeelt.' Een van Martins tips is dan ook: 'Als je denkt dat het net kan, kan het net niet.' Nog even wachten dus. En Martins tweede tip is om te accepteren dat

het soms minder is en later kan. Bovendien geeft hij aan: 'We zitten nu tegen een grens aan, met name het voorjaar wordt dan later en in de herfst staan we eerder binnen.' Oftewel, veel natter moet het volgens hem niet worden.

Draagkracht bodem is bepalend

Praktisch gezien betekent het dat de start van weidegang en de oogstmomenten soms wat later zijn en dat dit bepaald wordt door de draagkracht van de bodem. Tegelijkertijd accepteert hij wat vertrapping, mede omdat de veengrond een groot herstelvermogen heeft. Weidegang is volgens Martin wel cruciaal voor een dichte zode en daarmee de draagkracht van de bodem. 'De draagkracht zit in de zode. Het is belangrijk dat je er kort opzit', geeft hij aan. Dat betekent snel schakelen als het nat wordt door de koeien op de hogere en drogere percelen te laten weiden of door tijdelijk op te stallen als het echt nat wordt. Binnen het weideblok moeten dus ook drogere en nattere percelen aanwezig zijn om dit te kunnen doen. Praktisch betekent dit dat je wat minder los kunt laten en scherp moet zijn zodra het natter wordt. Ook al is hij voor het robotmelken korter gaan weiden geeft Martin aan dat dit ook voor weiden onder vochtige omstandigheden wel bevalt. 'Als het vochtig is moet je er op tijd bij zijn.' Tegelijk zit hier in de dagelijkse praktijk wel een dilemma; het streven van Martin is zijn bedrijf met

110 melkkoeien rond te zetten in 40 uur per week. Kort erop zitten is met een beperkte arbeidsinzet niet altijd gemakkelijk.

Spanningsveld arbeid, efficiëntie en kosten

Ook werkt Martin met loonwerkers die gewend zijn te werken op en met veenweidegrond. Het meeste landwerk besteedt hij dan ook uit. 'Zo'n drukwisselsysteem op de banden is wel heel handig.' Ook de breedte van de banden is aangepast. 'De machines hebben veel capaciteit, maar zijn ook heel zwaar. Eigenlijk zou je op deze grond met lichter materiaal moeten werken. Het is ook voor de loonwerker een spanningsveld tussen arbeid, efficiëntie en kosten.'

TIPS VAN MARTIN

- Zoek niet de grenzen op. Als je denkt dat het net kan (weiden, bemesten, oogsten), kan het net niet
- Besef dat je gevoeliger bent in natte perioden
- Met een hoog peil kan er meer dan je denkt. Je hebt meer vertrapping maar veen heeft ook een groot herstelvermogen
- Kunnen accepteren dat er minder kan en meer vertrappingsschade is, is de grootste uitdaging als je te maken krijgt met natte grond
- Veel weiden is cruciaal voor de draagkracht van de zode
- Je moet als het nat wordt snel kunnen schakelen met weidegang, bijvoorbeeld naar drogere percelen of tijdelijk naar binnen
- Leg een waterinfiltratiesysteem niet te dicht bij de greppel, zeker niet bij diepe greppels. Want dan staan ze jaarrond vol met water
- Werk niet alleen met brede banden maar ook met licht materiaal
- Pas op met schapen. Met name als er veel ganzen in een gebied zitten kan dit een meer negatief dan positief effect hebben
- Met waterinfiltratie en wisselende peilen worden de slootkanten zwakker. Beperk het drinken van de dieren uit de sloot via de slootkant

De familie Van Daltsen boert in Staphorst, Overijssel op zeer slappe koopveengrond opgebouwd uit zeggeveen met veel mos.

BEDRIJFSGEGEVENS

Wout, Tineke en zoon Christian van Daltsen

- Woonplaats: Staphorst, Overijssel
- Aantal koeien: 80 melkkoeien (kruising HF, Fleckvieh en Brown Swiss)
- 9500 kg met 4,20% vet en 3,56% eiwit
- Grond: 55 hectare, inclusief huur- en 12 hectare natuurgrond van Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten
- Huiskavel: 24 hectare
- Grondsoort: koopveengrond

FAMILIE VAN DALFSEN

'ROEPENDE IN HET VEEN'

Met zoveel mogelijk weiden houdt de familie Van Dalfsen uit Staphorst de zode van hun veenweidegrasland zo dicht mogelijk. 'Een dichte zode betekent ook draagkracht.' Maar op de vochtige grond is dat onvoldoende wanneer het flink regent. 'Als we water zien, gaat de staldeur dicht.'

BODEM EN WATER

Tussen veengrond en veengrond zit veel verschil. Dat blijkt wel wanneer bij de familie Van Dalfsen de schop in de grond wordt gestoken en de familie uit het Overijsselse Staphorst begint te vertellen. 'We voelen ons soms wel roepende op de veengrond. Dit is écht veen', geven Tineke, Wout en zoon Christian van Dalfsen aan. 'Met veengrond zoals ze dat op het KTC in Zegveld hebben zouden we blij zijn. Met zware tanks en sleepslangen hoeven we hier niet op de grond te komen. Wat in Zegveld wordt 'ontdekt' is dan ook meestal bij onze grond niet van toepassing.'

Bodem als een spons

De veengrond op melkvee- en recreatieboerderij Eben Haezer staat te boek als een koopveengrond die voornamelijk uit zegge- en rietveen bestaat. In de praktijk lijkt mos (al dan niet veenmos) voor een groot deel aan de basis van deze bodem te hebben gestaan. Met de schop in de grond is de sponsachtige structuur van de mossen duidelijk te herkennen. Kenmerkend is dat deze zich op 20 centimeter diepte ook al echt als een spons gedraagt en een geringe onderlinge samenhang heeft. Ook de veraarde bovenlaag is dun en duidelijk slapper dan in andere veenweidegebieden. Wout geeft aan: 'Ik ben verschillende keren in Zegveld geweest. De grond heeft daar meer draagkracht en er zit ook wat klei in de grond. Onze grond heeft heel weinig samenhang, ook de laag eronder. Het is slap en valt uit elkaar. Als je door de zode heen bent, ga je er zo tot de assen toe in. Een koe die vastzit in de sloot moet ik met trekker en dubbellucht eruit halen.'

Drooglegging

zomer

■ 0,13 - 0,15	■ 0,33 - 0,35	■ 0,52 - 0,55
■ 0,16 - 0,18	■ 0,36 - 0,38	■ 0,56 - 0,58
■ -0,02 - 0,02	■ 0,19 - 0,22	■ 0,39 - 0,41
■ 0,03 - 0,05	■ 0,23 - 0,25	■ 0,42 - 0,45
■ 0,06 - 0,08	■ 0,26 - 0,28	■ 0,46 - 0,48
■ 0,09 - 0,12	■ 0,29 - 0,32	■ 0,49 - 0,51
		■ 0,59 - 0,61
		■ 0,62 - 0,65

De polder waar de familie Van Dalfsen boert is vrij jong en ontstaan tussen 1833 en 1859 ontgonnen, schat Wout. 'Ontstaan vanuit drooglegging en beperkt aangevuld met toemaak; stadsafval en menselijke uitwerpselen. Zand en scherven daarvan vinden we in de bovenlaag terug. De sloten zijn gebruikt voor turfwinning, ze zijn met 5 meter vrij breed.'

Zomerpeil van 40 centimeter werkbaar

De ontwatering is vergeleken met de andere bedrijven in deze brochure wat dieper, tussen de 40 en 50 centimeter onder maaiveld. Ondanks dat deze ontwatering wat dieper is, is de bodem door

haar oorsprong en structuur zeer nat en slap. Het zomerpeil van 40 centimeter is voor de familie werkbaar voor het weiden, maar hoger moet het niet worden, geven de Van Dalftsens aan. Er is wel een goede relatie met het waterschap en de peilbeheerder. Hierdoor is het mogelijk met de peilbeheerder te overleggen voor tijdelijke peilverlagingen of verhogingen. 'Bij verwachte grote buien kun je dan een buffer creëren met voormalen.' Bij hevige regenval staat de sloot gelijk vol, beschrijft Wout die toevoegt dat het water vrij snel ook weer weg is. 'Het is heel belangrijk om de zode heel te houden, daarvoor mag het ook niet te droog worden.' Wout noemt als voorbeeld de droge jaren 2018, 2019 en 2020. 'Bij een te lage waterstand wordt de grond te droog, gaat 'ie scheuren en vallen er hele blokken tussenuit. Op deze grond is de kunst dus niet alleen de bovenlaag droog te krijgen maar ook alles vochtig te houden. We noemen dat het elastiek dat altijd vochtig moet blijven.' Dus er wordt niet alleen om peilverlagingen gevraagd, maar in droge jaren ook om peilverhogingen.

SIËSTA-BEWEDING IN COMBINATIE MET RANTSOENWEIDEN

Met veengrond is de teelt van gras de enige optie. En dat betekent ook weiden, zoveel mogelijk weiden. De Kringloopwijzer van 2020 schat een vers gras-opname van 20% van het rantsoen op jaarbasis. Ondanks de combinatie met robotmelken en een volle robot slaagt de familie Van Dalftsens er duidelijk in veel te weiden.

De veehouders passen een vorm van siësta-beweidings toe in combinatie met rantsoenweiden. Het koeverkeer sturen ze met de bijvoeding. 'Om 5 uur 's morgens gaat de deur open en kunnen de koeien weiden', leggen de melkveehouders uit. 'Ze worden via de robot naar buiten gestuurd, elke koe is dan of gemolken of heeft geen melktoestemming.' Dagelijks krijgen ze een nieuwe strook

gras door de draad te verplaatsen. Rond 13.00 uur komen de koeien weer binnen, dan wordt er ook gevoerd. 'Met dit aantal koeien mag de robot niet te lang stilstaan', motiveren ze de lengte van de weidetijd. Met een mengkuil die ze in het voorjaar maken, worden de koeien aan één kant van de stal bijgevoerd. 'Wanneer de koeien van buiten komen, moeten ze eerst via de robot om bij het voer te komen. Als ze gemolken zijn gaat de routing naar buiten weer open om vers gras te vreten. Om 17.00 uur gaat de staldeur weer dicht.'

De kunst is zo min mogelijk bij de koeien te komen, noemt Wout als succesfactor. 'Als we ze gaan ophalen of er doorheen gaan lopen is het onrust. Ze moeten vanzelf weer komen en leren dat ze elkaar voorbij moeten lopen. Uiteindelijk regelen ze het zelf wel. Het is de kunst van het loslaten!'

Golfbeweging BSK en rendement

Flexibiliteit in weiden is wel cruciaal geven de veehouders aan. 'Als het nat wordt en de plassen komen in het land, dan houden we de deur direct dicht. Als we dat niet doen hebben we zeer veel vertrappingsschade.' Gemiddeld staan de koeien in de zomer wel een week of drie op stal omdat de bodem te nat is. 'We zijn het gewend en hebben altijd voer op voorraad voor deze situaties.' Ondanks de melkproductieverhoging door het robotmelken noemt Wout het stabiel houden van de BSK, met name bij perioden van opstallen, wel als één van de grootste uitdagingen. 'Die BSK maakt een golfbeweging. Ondanks dat we met veel plezier veel weiden kost het weleens melk en dus geld.'

Weiden is draagkracht

Weiden is volgende de veehouders cruciaal voor het krijgen van een draagkrachtige zode. 'Jongvee weiden we dus ook en vaak tot laat in het najaar. Dan kunnen we met de trekker niet meer op het

land, terwijl er nog wel gras staat.' Wanneer het land dan wat kapotgelopen wordt, is dat geen probleem geeft Wout aan. 'We rollen het als het in het voorjaar kan en dan herstelt de zode zich zo weer.' Voor schapen als 'opruimers' van najaarsgras kiezen ze niet. 'Ook die kleine pootjes verdichten en vertrappen de zode. Dat leidt tot een slijk- en slemplaag', is hun ervaring.

OMGANG EN DILEMMA'S MET EEN NATTE BODEM

Wout benadrukt meerdere keren het belang van lokale kennis en ervaring met de specifieke soorten veengrond. 'De verschillen zijn groot en daarom zijn de maatregelen niet generiek. Onze grond is zeer nat en veel minder draagkrachtig bij hetzelfde peil als veengronden in West-Utrecht.' Hij noemt het voorbeeld van de door de provincie geopperde suggestie om water aan de mest toe te voegen om de ammoniakemissie verder

te verminderen. 'We zouden het graag doen en hebben het ook geprobeerd. De rechte stukken gaan nog wel goed, maar wanneer je de machine moet optillen voor de kopakkers krijg je allemaal gaten door het gewicht, maar ook door de trekkracht die op dat moment nodig is om de slang om te trekken', beschrijft Wout. Tegelijkertijd geeft hij aan open te staan om het opnieuw te proberen. 'Maar het moet lichter en met minder slanglengte.'

Graslandmanagement in plaats van vernieuwen

De veehouders passen zeer bewust geen graslandvernieuwing toe, ze hebben het weleens geprobeerd maar hebben er geen goede ervaringen mee. Met het frezen ben je alle draagkracht kwijt. Ook vinden de veehouders dat veel inzaaien duidt op slecht management van de zode. 'Als de botanische samenstelling zo snel achteruit gaat, is er meer mis.' Zelf maaien ze stukken waarin bijvoorbeeld kweek staat vaker dan andere stukken. 'Op natte grond is op tijd weiden en maaien belangrijk om de zode dicht te houden, voldoende kwaliteit te oogsten en het risico op zware sneden gras waar je niet meer aan kunt komen, te voorkomen.'

Bemesten: geen werk voor stagiaire

De familie Van Dalven heeft zelf een bemester en zorgt dat ze ook zelf achter het stuur zitten, zeker tijdens de voorjaarsbemesting als de draagkracht kritiek is. 'Dat is geen werk voor een stagiaire die het land niet kent, zeker niet in het voorjaar als de draagkracht beperkt is. We hebben een 7 kuubs tank, maar hier bij huis vullen we 'm met maximaal 5 kuub. En we gaan achter in het perceel

erin, rijden alleen rechtdoor en gaan er via het kavelpad weer uit. We weten precies wat we over moeten slaan.'

En ja, dat kost meer tijd en energie. 'Twee weken zijn we in het voorjaar bezig, een sleeplang doet het in één dag.' Voor de voederwinning geldt hetzelfde. 'We doen zoveel mogelijk zelf omdat we dan het juiste moment ook kunnen pakken.' Op de natte grond zijn perioden waarin je kan maaien korter, zo geven ze aan. 'Het gras haalt onze loonwerker binnen en die weet precies dat hij niet met driekwart wagen op de kop van het perceel aan een nieuw rondje mag beginnen, rechtdoor het kavelpad op en eerst lossen.' Dat betekent dat schaalvergroting op deze grond ook moeilijker is. Eigen mechanisatie en de bijbehorende eigen arbeid blijven dus nodig.

RUSTIG BLIJVEN BIJ BOEREN MET EXTRA HANDICAPS

Een van de belangrijkste eigenschappen die een veehouder op deze grond moet hebben is rustig kunnen blijven, geeft Wout aan. 'Het gaat weleens anders dan je denkt. Het weer beïnvloedt de bedrijfsvoering in de zomerperiode flink, de productie schommelt. Je kunt niet zomaar grote blokken maaien en bewerken. Kortom, je moet er maar tegen kunnen.'

Ook aan de koeien stellen ze eisen. De koe die het best bij hun bedrijfssysteem past is een kruising van HF, Fleckvieh en Brown Swiss. 'Als je koeien

koopt op deze grond moeten ze ook van een veenbedrijf komen, het liefst uit de buurt. Koeien vanaf zand en klei doen het hier slecht. De omstandigheden zijn te uitdagend voor ze.'

Boeren met extra handicaps, zo vatten de melkveehouders samen. In hun loopbaan hebben ze dan ook wel serieus overwogen om het bedrijf te verplaatsen. 'Ook mijn ouders hebben dat overwogen', geeft Wout aan. Zoon Christian zag het op deze plek wel zitten en wil in de toekomst doorgroeien naar die 100 koeien.

'Wij wilden liever geen 100 koeien melken', geven Wout en Tineke aan, 'maar wel uitbreiden met nevenactiviteiten.' Boerderij Eben Haezer heeft nu ook groepsaccommodatie, bed & breakfast, een vergaderruimte en dagrecreatie.

Minder koeien, meer jongvee

Met bedrijfsopvolger Christian kwam er een nieuwe stal, met plek voor 120 koeien. De fosfaatregeling zorgt ervoor dat er 80 melk- en kalfkoeien zijn, gemiddeld ruim 70 op de robot. Eigenlijk wat te veel voor één robot en te weinig koeien voor twee, beschrijft Wout. 'De uitdaging was met minder koeien hetzelfde in de tank te houden. We houden wel vrij veel jongvee aan, die kunnen mooi het gras in de natuurgebieden opvreten. Zo verkopen we vrij gemakkelijk drachtige vaarzen waarmee onze omzet en aanwas hoger is.'

TIPS VAN DE FAMILIE VAN DALFSEN

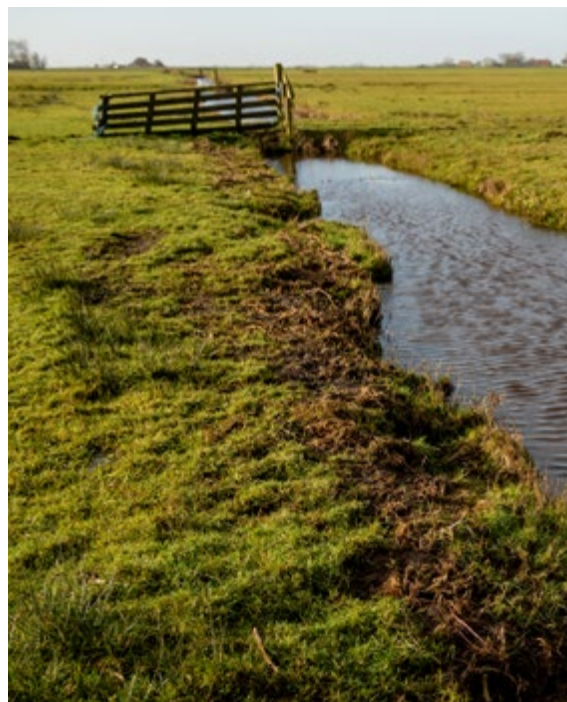
- Blijf altijd rustig en heb geduld met weiden, bemesten en maaien. Accepteer dat de productie meer schommelt
- Houd altijd gemakkelijk bereikbaar goed voer achter de hand in de zomer voor als je door regenval een paar dagen op stal moet
- De draagkracht zit in de zode. Houd die heel en zorg zoveel mogelijk dat hij niet te nat en niet te droog wordt, bijvoorbeeld door peilverhoging in droge periodes
- Werk met zo weinig mogelijk gewicht en rijbewegingen in het land, en vooral niet extra draaien en keren
- Sleepslangen met extra water is op deze grond niet zomaar mogelijk
- Als je dieren koopt zorg dat ze van vergelijkbare grond komen
- Werk met eigen en lichte mechanisatie zodat je snel kunt schakelen als de omstandigheden er om vragen
- Voldoende kavelpaden zijn cruciaal

SUCCESSFACTOREN WEIDEN OP VEEN

✓ DRAAGKRACHT: VEEL WEIDEN VOOR EEN DICHTE ZODE

Een randvoorwaarde om te boeren op veen met een hoog waterpeil is voldoende draagkracht. Deze draagkracht van veengrond wordt vooral bepaald door de zode. Het realiseren van een goed doorwortelde zode levert de beste draagkracht. Met een dichte graszode kun je dit bereiken en daarmee de draagkracht van veen met een hoog peil versterken. Beweiding is cruciaal om zo'n dichte zode op te bouwen. De geïnterviewde melkveehouders geven aan dat een zode die beweidt wordt meer uitstoelt en een betere draagkracht geeft.

Daarbij scharen de melkveehouder over het algemeen hun koeien bij een lichtere snede in. Dit heeft twee redenen. Ten eerste: pak je kans als de omstandigheden het toelaten, volgende week – wanneer het bijvoorbeeld gaat regenen – kunnen de koeien misschien niet meer op het perceel komen. De tweede reden van het inscharen bij een kortere snede is dat langer gras bij een natte zode sneller gaat stinken waardoor de dieren het slecht op willen nemen. Dat geldt vooral richting het najaar.

✓ WATERPEIL: BEPALEND VOOR BEDRIJFSVOERING

Op veel tijdstippen gedurende het groeiseizoen is er nauwelijks verschil in draagkracht tussen percelen met hoger of lager slootpeilen. Bij een lager waterpeil zakt het water sneller weg uit de bovenlaag van de bodem waardoor ook de draagkracht sneller herstelt, sneller dan bij een hoger waterpeil. Bij korte heftige regenperiodes is de draagkracht van percelen met een hoog peil slechter en is het zelfs regelmatig niet mogelijk op deze percelen te weiden. In de herfst start de periode van ontoegankelijkheid van de bodem eerder op de percelen met een hoog peil en is het grootste verschil met laag peil merkbaar, in het voorjaar en de zomer is er ook een effect, maar minder sterk. Bij hoge peilen moet de vochtbalans in het bovenste deel van de bodem herstellen via verdamping, in het najaar is de verdamping vaak erg laag en vindt dit herstel nauwelijks meer plaats. Dit maakt weiden met hoog peil in deze perioden een stuk lastiger.

✓ BETREDEN: DE BODEM IS BAAS

Op percelen met een hoog peil moeten veehouders bij het weiden en met machinewerk hun kans pakken zodra het kan. Dat is niet altijd het beste moment voor de hoogste opbrengst of de gewenste kwaliteit. De bodemconditie met haar vochttoestand bepaalt de momenten waarop geacteerd kan worden. Als de bodem het toelaat gebruik dan eerst de percelen met de hogere peilen om de wat hoger gelegen percelen, met lagere peilen, achter de hand te houden voor het moment dat je niet meer op de lage percelen terecht kunt, luidt de strategie in bedrijfsvoering. Wanneer ook relatief drogere percelen te nat worden, is het noodzakelijk de koeien een paar dagen op stal te houden. Dit komt op bedrijven met een hoog peil vaker voor. Dat vraagt flexibiliteit van de melkveehouder. Bedrijven moeten hier op ingericht zijn en bijvoorbeeld altijd voer achter de hand hebben om de koeien op stal te voeren, ook al betekent dat een schommeling in melkproductie en dus rendement. Daarnaast hebben de melkveehouders veel eigen (lichtere) mechanisatie of strakke afspraken met de loonwerker om ook bij het machinewerk de kansen te pakken als die zich voordoen. Een melkveehouder, die wel veel weidevogels op zijn bedrijf heeft, kiest ervoor niet mee te doen aan agrarisch natuurbeheer om maar zijn handen vrij te kunnen houden om het juiste moment te pakken en niet gebonden te zijn.

Er is hier een spanningsveld tussen planmatig en efficiënt werken en doen wat de bodem vraagt. Anticiperend werken op basis van de draagkracht van de bodem betekent een grotere en flexibelere arbeidsvraag van de veehouder en/of de loonwerker.

✓ INFRASTRUCTUUR: VAN WATER EN WEILAND

Een goede infrastructuur op de huiskavel is een randvoorwaarde om te kunnen weiden met een hoog peil. Dat begint met de infrastructuur om het waterpeil te kunnen managen: greppels op de juiste plaats, al dan niet aangevuld met (onderwater) drainage en goed onderhoud. Wat daarbij helpt is wanneer je als melkveehouder kan meedenken over het waterpeil in de sloten: als er veel regen op komt is luidt het verzoek om een lager waterpeil, om zo een buffer op te bouwen. Bij droogte luidt de vraag om voldoende water in de sloot te houden voor een betere vochtvoorziening. Ook een goede infrastructuur van de percelen is noodzakelijk. Bij het weiden van grotere koppels koeien is het belangrijk dat er op de huiskavel goede kavelpaden liggen om makkelijk in en uit de verschillende percelen te kunnen komen.

✓ **VAKMANSCHAP: HEEL BODEM SPECIFIEK**

Op elk bedrijf is de situatie met de slootpeilen weer anders. Daarnaast zijn er grote verschillen in eigenschappen van de verschillende soorten veengrond. Weiden op veen met een hoog peil vraagt maatwerk, én een melkveehouder die de eigenschappen van zijn grond precies kent en het vakmanschap in zijn vingers heeft om op uiteenlopende weersomstandigheden in te kunnen spelen. Dit specifieke vakmanschap wordt vaak van generatie op generatie doorgegeven. Het was voor de geïnterviewde melkveehouders lastig om aan te geven wat ze nu anders deden dan melkveehouders op een lager peil. Deze punten kwamen meestal indirect in de loop van het interview naar boven. Je zou de meeste van de melkveehouders kunnen typeren als onbewust bekwaam. Door de grote verschillen in typen veen en slootpeilen is het ook lastig om systemen vanuit het ene gebied te kopiëren naar een ander gebied. Sommige adviezen van de geïnterviewde melkveehouders leken recht tegenover elkaar te staan maar waren volledig te verklaren vanuit de verschillen in de bodem. Een behoorlijke handicap is hierbij is dat er geen specifieke kennis ontwikkeld wordt over weiden onder deze omstandigheden. Eén van de belangrijkste ondernemerseigenschappen om te weiden op veen is geduld. Wacht rustig af tot je weer het land op kunt, zo adviseren de geïnterviewde melkveehouders. De draagkracht is leidend in het handelen en dat kun je maar beperkt sturen.

✓ **BEDRIJFSSYSTEEM: GEEN BLAUWDRIK**

Het bedrijfssysteem moet zijn afgestemd op de eigenschappen van het veen en het waterpeil. Dit vraagt een vrij radicale breuk met trends en ontwikkelingen op melkveebedrijven in de afgelopen decennia waarbij de koe centraal stond. Uit de interviews komt overigens geen blauwdruk naar voren voor zo'n bedrijfssysteem. Een extensieve bedrijfsopzet heeft als voordeel dat wat meer verliezen geaccepteerd kunnen worden en daarmee blijft er ruimte om te sturen. Een intensieve bedrijfsopzet heeft juist de mogelijkheid om met externe inputs, bijvoorbeeld maïs, bij te sturen. Helder is wel dat beweiden bij een hoog waterpeil extra arbeid van een melkveehouder vraagt omdat met aangepaste mechanisatie en daarmee vaak een lagere capaciteit gewerkt moet worden. Om zich aan te passen aan de weersomstandigheden en de kansen te pakken wanneer die zich voordoen, is daarnaast veel flexibiliteit van de melkveehouder vereist. Ook de loonwerkers werken of met duurdere apparatuur met veel (brede) banden of juist kleinere machines. wat het loonwerk relatief duurder maakt. In dit onderzoek is niet gekeken naar economische resultaten maar de kosten van melkveehouders liggen onder andere door bovenstaande punten zeker hoger. Om het economisch rendabel te maken hoort er een passend verdienmodel bij melkvee houden op veen.

✓ AANBEVELINGEN

De sleutel om weiden met hoog peil op veen mogelijk te maken ligt in handen van de melkveehouders in het gebied. Alle partijen rond deze melkveehouders kunnen een grote rol spelen bij het implementeren van de succesfactoren. De belangrijkste punten die wij daarbij hebben geïdentificeerd zijn:

- **Geef de melkveehouders de ruimte om hun vakmanschap op een goede manier in te vullen.**
Boeren met een hoog waterpeil vraagt op specifieke momenten om specifieke maatregelen in relatie tot het waterbeheer. Hiervoor is een goede relatie tussen waterschap en melkveehouders belangrijk, waarbij rayonbeheerders een sleutelpositie vervullen. Rayonbeheerders hebben daarbij voldoende ruimte nodig om – naar bewind van zaken – te kunnen handelen. Voor weidegang is het daarnaast belangrijk dat er door het waterschap ruimte wordt geboden voor aanleg van infrastructuur, zoals kavelpaden en bruggen. Om weidegang met hoge peilen op een goede manier in te vullen moeten melkveehouders ook vanuit andere regelgeving en kwaliteitssprogramma's de ruimte krijgen om in te spelen op de (weers)omstandigheden.
- **Versterk de kennisinfrastructuur met praktische kennis over water, bodem, gewas en weiden.**
Om weiden met hoog peil mogelijk te maken is een sterke focus op koeien en melkproductie gewenst. In advies en onderzoek rondom de melkveehouderij verschuift de aandacht naar de kringloop bodem-ruwvoerkoe-mest en de efficiëntie op bedrijfsniveau. Hier kunnen alle partijen rondom de melkveehouderij een bijdrage aan leveren. Daarnaast is het ook aan te bevelen om op lokaal niveau praktische kennis over weiden met hoog peil, onder de daar geldende specifieke omstandigheden, te ontsluiten. Dit kan bijvoorbeeld door het stimuleren van netwerken of interactie tussen melkveehouders onderling.
- **Breng de specifieke eigenschappen van de diversiteit aan veenbodems in kaart.**
Er zijn grote verschillen tussen het type veen en het hydrologische gedrag bij hoge waterpeilen. De meeste kennis over weidegang met een hoog peil is verzameld rond de proefboerderij in Zegveld. Deze kennis is niet altijd één op één door te vertalen naar gebieden met een ander type veengrond en daarbij horende bodemkenmerken. De verschillen in Nederland tussen veenbodems zijn groot, deze verschillen worden niet alleen veroorzaakt door het type veen maar ook door aanwezigheid van klei in het veen of kleidekken op het veen, die in verschillende diktes voorkomen.
- **In beeld brengen wat weiden met hoog waterpeil voor consequenties heeft voor de arbeidsbehoefte en extra investeringen van melkveehouders.**
Weiden met een hoog waterpeil vraagt groot vakmanschap, meer arbeid maar ook een grote flexibiliteit van de arbeidsinzet, afhankelijk van het weer. Daarnaast zijn extra mechanisatie en kleinere machines en trekkers nodig om de werkzaamheden uit te voeren in de soms korte periodes dat het weer de gras- en landbewerking toelaat. Een fijnmazig netwerk van kavelpaden helpt melkveehouders om weiden op een goede manier te kunnen blijven invullen. Er zijn nog nauwelijks gegevens beschikbaar om deze extra uren, investeringen en kosten te kwantificeren of te duiden wat dit betekent voor de kostprijs.

**Dit is een uitgave
van Stichting Weidegang**

December 2022

Teksten: Wim Honkoop,
Alice Booij en Kees-Jaap Hin

Opmaak: Jantine van den Top
Foto's: Els Korsten
Kaarten: Nicky Schuurman

Voor vragen of contact:
info@stichtingweidegang.nl
023 23 020 23